

Editörden

Emre Erdoğan

Bir Çin bedduasında şöyle denir: “Dilerim ilginç günlerde yaşarsın!” ... *Reflektif*'in bir dergi fikrinden bugüne kadar olan yolculuğu da hep ilginç günlere denk geldi. İlk toplantılarımızı COVID-19 salgınının hemen öncesinde yapmaya başlamıştık, derginin birinci sayısını salgından biraz kafamızı kaldırdığımız Ekim 2020'ye yetiştirebildik, bütün bu süre boyunca da iletişimimizi Zoom galerisindeki dikkörtgenler olarak sürdürebildik. O günden bugüne de dünya nasıl çalkalanıyorsa, *Reflektif* de bizim gibi bu çalkantının ortasında bir yerlere tutunarak ilerlemeye ve bu arada da birkaç kişiye olsun tutunacak bir yer sağlamaya çalışarak büyüdü. “Büyüdü” diyorum, çünkü Ağustos ayında kaybettiğimiz, çok sevgili hocamız Prof. Dr. Aydın Uğur dergi konusunda yaptığımız sohbetlerin bir yerinde mutlaka “Dergi çıkarmak, çocuk büyütme gibi” derdi, “bir an önce kendi başına yürüyebilsin diye sabırsızlanıyorsun!”. Bizim için *Reflektif*'in kendi başına yürüyebildiğini görme umudu da bu çalkantının ortasında tutunacak bir yer artık.

Dünyadaki çalkantılar sadece COVID-19 ile sınırlı kalmadı; çevre krizi, Ukrayna'da savaş, küresel ekonomide kriz, bizim ülkemizde hem siyasal hem de ekonomik çalkantılar, Suriye ve Irak'ta süregiden çatışmalar ve tam da bugüne denk gelen İran'daki protestoları da ekleyebiliriz. Sosyal bilimciyi yaşadığı zaman ve mekândan bağımsız bir laboratuvar işçisi olarak gören demode yaklaşımdan farklı olarak; hem kendi bireysel kaygıları olan, hem de yaşadığı toplumun, mekânın ve içinde bulunduğu zamanın çalkantılarından doğrudan etkilenen bir insan olarak tanımlayan bir yaklaşımın savunucusu oldu *Reflektif*. Düşünmenin, araştırmanın ve yazmanın, hatta bunlara heves bile duyabilmenin “zamanın ruhundan” bağımsız mümkün olmadığını ve çalışmalarımızın toplumsalın gölgesinde filizlendiğini inananların bir arada bulunduğu bir topluluk olmayı ve üretimimize de bunu yansıtmayı hedefledik. Böylelikle birbirimizden öğrendiklerimiz sadece kuru bir fikirler toplamı ya da yöntemsel “yap şunu” listeleriyle sınırlı kalmamasın; insanlık hallerimizi de paylaşalım istedik, hâlâ da istiyoruz.

Reflektif'in “Eleştirel Hümanizm ve Ekoloji” başlıklı bu sayısı da sadece insanlık hallerimiz değil, insan olarak içinde yaşadığımız dünyaya “n'eylediklerimiz” ile de ilgili. Daha sık duyacağımız Antroposen, insanın ürettiklerinin toplam ağırlığının dünyadaki diğer varlıkların toplam ağırlığından daha fazla olduğu, yani insanın inşa ettiği bir çağ – bizim de yaşamımıza izini bırakacak. Aydınlanma felsefecilerinin ya da modernist siyasetçilerin umduğu gibi insanın egemen olduğu bu çağ steril bir mükemmellikten çok, kusurlu ve zararı yararından fazla bir dönem olacağı izlenimini veriyor. Tam bu noktada insanın kendine ve içinde yaşayıp dönüştürdüğü

dünyaya bir bakması ve düşünmesi gerekiyor ki, sadece insanın çocuklarına değil, bütün varlıkların gelecek nesillerine bırakabilecek bir dünyadan bahsedebilelim. Bu sayıda yer alan makaleler edebiyattan medyaya, dilden siyasete kadar uzanan geniş bir yelpazede bu felsefi sorgulamanın ilk adımları olarak kabul edilebilir. İnsanların gıda, barınma ve güvenlik gibi temel haklarına bile sahip olamadıkları bugünlerde, diğerlerine ne yaptığımız tartışması fazlasıyla “ileri” ve “lüks” olarak algılansa da, aslında bu algı dahi dünyaya bakışımızı ben-insandan bize değiştirmemiz gerektiğini gösteriyor – sadece bu evrende değil, bu dünyada da yalnız değiliz. *Reflektif*’te yer alan makalelerde bu “geç” sorgulamanın ilk adımları olarak kabul edilebilir.

Reflektif’in dosya dışı olarak tanımladığımız bölümünde yer alan iki makale de farklı açıdan bu sorgulamanın parçaları olarak tanımlanabilir. Talin Suciyan’ın “Hagop Mntsurî’nin İkinci Evlilik Romanını Osmanlı İmparatorluğu’nda Eşzamanlıların Eşzamansızlığı Perspektifinden Okumak” başlıklı makalesi, haklı olarak “Herkes aynı Şimdi’de yaşamaz” atfıyla başlıyor ve dikkatimizi soykırım sonrasında sağ kalanlar arasında gerilimlerin bir romanda nasıl anlatıldığına çekiyor. “*Kağtagan*” yani “daimi sürgün” sıfatı yaşamanın sadece belli bir coğrafyaya, zamana ve milliyete ait olmadığını, aslında yarattığımız bu dünyada “*kağtaganlık*” ile aramızda son derece kırılğan bir çizgide olduğumuz, Mntsurî’nin inşa ettiği dünyada açıkça anlatılıyor ve Suciyan tarafından analitik bir biçimde sergileniyor.

Başak Akkan’ın yine bu bölümde yer alan makalesi “Politik bir Kavram olarak Bakım ve İhtimam Toplumu” dünyanın bu halinde “doğal” bir halmiş gibi kabullendiğimiz bakım ve ihtimam meselesini gündemimize taşıyor. Akkan’ın da yazısında vurguladığı üzere hepimiz yaşamımızda bakım alan veya veren bireyler olarak roller üstleniyoruz, “sürekli olarak bir bağımlılık ilişkisinde” var oluyoruz. Bireyi tek başına ayakta durması gereken bir özne olarak tanımlayan egemen ideolojik yaklaşıma zıt olarak bakım (ve ihtimam) ihtiyacı bize diğerlerine ne kadar bağımlı olduğumuzu ve olabileceğimizi gösteriyor. Akkan, bakım yükünün hem toplumsal cinsiyet rolleri açısından, hem de sınıfsal açıdan toplumdaki eşitsizlikleri pekiştirmekle kalmadığı ve kesişimsel bazı yeni eşitsizlikleri de yarattığını öne sürüyor. Bakımı özel alana koyan, bireyin ve yakınlarının yükü olarak tanımlayan egemen yaklaşımın yarattığı eşitsizliklere karşı duran bir bakış açısı konunun bir siyaset ve siyasa meselesi olduğunu özellikle vurgulamakla sorumlu. Bu çerçevede, diğer çalışmalarla ilişkili olarak bakımı sadece insanın insana bakımıyla sınırlamamak da yaşamamız gereken bir zihinsel dönüşümün ipuçlarını veriyor.

Reflektif’in temel aldığı bakış açısı bir insan olarak sosyal bilimcinin “nerede olduğu ve nerede durduğuna” dair sürekli bir sorgulamayı temel alıyor. Bu “nerede” sorusu beşeri coğrafyanın neresinde bulunduğumuzdan çok, insanlık hallerinin neresinde durduğumuz ile ilişkili; çünkü sosyal bilimcinin atfedilen öğrenenden çok öğreten, sorandan çok bilen rolü çoklu insanlık hallerinden birini diğerleriyle paylaştığımız gerçeğini gizliyor. Her şeye muktedir (*omnipotent*) ve her yerde var olan (*omnipresent*) sosyal bilimci algısı bilgi üretme işini bir makine, (sosyal) bilim insanını da onun bir çarkı olarak gören Aydınlanma, modernizm ve neoliberalizm düz çizgisinin sayısız yanılığlarından biri, yaşam da bu yanılığın kırılğanlığını ve acizliğimizi sık sık bize gösteriyor zaten.

Çok değerli hocamız, dergimizin Danışma Kurulu üyesi Aydın Uğur’u 2 Ağustos 2022’de kaybetmemiz de kırılğanlığımız ve acizliğimizi bir kez daha gösterdi. Aydın Uğur hakkında farklı mecralarda yayınlanan yazılar ve dergimizde özel bir bölümde yer verdiğimiz öğrencilerinin görüşleri onun bıraktığı izlerin çok azını yansıtabiliyor açıkçası. Meslektaş, hoca, danışman, yönetici ve her şeyden önemlisi bir entelektüel olarak Aydın Uğur’un inşa ettiğimiz ve içinde yaşadığımız dünyadaki yerini anlatabilecek daha geniş kapsamlı çalışmalar mutlaka olacak. Bu anlatımın özünde de dergimizin 18 Eylül 2020’de gerçekleşen lansman panelinde sarfettiği bir söz mutlaka yer alacak: “Beni bir merak böceği ısırды.”

Aydın Uğur, uzun akademik yaşamında saydığı rollerin birçoğunu üstlendi ve hepsini de “hakkınca” yerine getirdi. Ancak idari görevlerden kendisini azat ettiği son dönemlerde daha çok bir “bilge kişi” olarak kendi hatalarını ve deneyimlerini paylaşmaya çalışan, daha da önemlisi çağımızın kolektif hatalarına dikkat çekmeyi hedefleyen bir kamusal entelektüel rolündeydi. İçinde yaşadığımız çağın bize sunduğu olanaklar ve çeşitlilikler arasında ileride baskımıza “bela açacak” kırılğanlıkların da büyüdüğü kanısıyla bizi bu kırılğanlıklar üzerine düşünmeye davet ediyordu. Reflektif’te yayınlamış olduğu yazılar da bu çabasının ufak bir parçasını oluşturmaktaydı. İlk sayımızda yer alan “Hakikatin Evini Sular mı Bastı? Dünyada ve Türkiye’de Bilim, Bilim İnsanları ve Üniversiteye Dair Bir Ufuk Turu” başlıklı yazısı, “hakikat sonrası” dünyada bilime ve üniversiteye düşen sorumluluğa dikkat çekmekteydi. Aydınlanmacı bilim ve sosyal bilimin deterministik anlayışının içinde yaşadığımız dünyayı anlamakta yetersiz kaldığını ancak hakikate ulaşmanın yegâne yolunun hâlâ bilim olduğunu vurgulayan Aydın Uğur, fen bilimleri ve sosyal bilimler arasındaki ayrışmanın ve sosyal bilimler içerisindeki kompartmanlaşmanın Antroposen’in yaratacağı tehditler karşısında bizi aciz kıldığını söylemekteydi. Aydın Hoca’nın yazısının son bölümü Türkiye’deki akademik üretim tarzının da başlı başına bir engel oluşturduğuna değiniyordu. Bu yazının yayınlandığı günden bugüne 2.463 defa indirilmiş olması, etkisi hakkında bize bir fikir vermekte.

Tam bir yıl sonra, Ekim 2021’de yayınlamış olduğu “Antroposen: İklim Krizi mi Yoksa Uygarlık Krizi mi?” başlıklı çalışması da bu sayıda yer alan yazılarla doğrudan ilişkili. Yerküremizi “altıncı bir yok oluşla” karşı karşıya bırakan en önemli etkenin “insan hoyratlığı” olduğunu belirten Aydın Uğur, iklim krizinin sadece karbondioksit salınımı ve sera gazı etkisi gibi parametrelerle ölçülemeyeceğini söylemekteydi. Kriz, insanın doğa ile kurduğu ontolojik ilişkinin baştan aşağı değişmesi ve toplumsal yapıların Polanyi’nin tarif ettiği bir dönüşüme uğraması ile çözülebilirdi, diğer öneriler “tamirattan” ileriye gitmezdi.

Aydın Hoca’nın rahatsızlığı döneminde yazmayı planladığı üçüncü yazısı da bu ikisini takip eden şekilde, ancak daha da özel bir konuda, üniversitenin ve bilim insanlarının toplum içerisindeki rolüne odaklanacaktı; kısmet olmadı. Onun yazılarında neyin yer alıp neyin yer almayacağını bilmek mümkün olmadığından, “Şunu yazacaktı,” demek gibi bir çokbilmişlikten kaçacağım. Ancak konuştuğumuz kadarıyla bilim insanlarının ürettiği bilginin popülalize olma sürecine odaklanmayı hedefliyordu, COVID-19 salgınının da gösterdiği üzere bilginin herkesin bir tık ile ulaşabilir hale geldiği bir çağda hem üretme hem de popüler olma baskısının

yıkıcılığına vurgu yapmayı planlıyordu. Sonuçta daha önce de bahsettiği üzere evrenin belirsizliği karşısında çaresiz kalan bilim üretme biçimlerimizin kamusal alandaki belirlilik arayışıyla örtüşmediğinden de şikayetçiydi. Bu sorunlara getirdiği çözümleri ne yazık ki bilemeyeceğiz.

Dünyada sanırım iki tür insan var, Aydın Hoca'nın öğrencileri olanlar ve olmayanlar. Aydın Hoca'nın öğrencileri gözlerinde onun merakının izlerini, sözlerindeyse dünyaya karşı sinik olmayan esprituelliği taşıyorlar. Ondan ders almak, beraber makale ya da tez yazmak, hatta sadece vakit geçirmek bile bu izleri taşımalarına yeterli geliyor. Ben, onun doğrudan öğrencisi olmayanlardanım, yazdıklarını da sadece okudum. Ancak Bilgi'de çalışmaya başladık-tan sonra, onun da idari görevlerinden kurtulmasıyla birlikte önce dünya-kainat hakkındaki görüşlerini dinleme fırsatı buldum, sonra da *Reflektif*'in düşünceden fiile dönüşme sürecinde birkaç defa çok “fonksiyonlu” sohbetlerinden yararlandım. Bir andan sonra da merak böceğinin ısırtığının izinin asla kapanmaması gerektiğine de ikna oldum. Dünya çok karmaşık, bizler dünya ve yaşam karşısında çok aciziz ama merak duygumuzla ve bilimsel düşünme biçimiyle bu dünyayı daha iyi kılma şansımız var, en azından buna çaba gösterebiliriz. *Reflektif*, Aydın Uğur'un tarif ettiği merak böceği olma çabasına devam ediyor ve her sayısıyla birlikte yeni sorular soran ve bu soruları da kısmen yanıtlayan bir mecra olarak hocamızla diyalogunu sonsuz bir evrende sürdürmeyi amaçlıyor.

382

Reflektif'in gelecek sayıları da bu arayışın bir parçası. Editörlüğünü Aslı Tunç, Feride Çiçekoğlu ve Burcu Kütükçüoğlu'nun üstlendiği **Kent Hakkı, Kamusal Alan, Feminist Şehircilik** başlıklı son derece güncel bir soruna, “Bu kentte nasıl yaşıyoruz?” sorusuna çok boyutlu ve eleştirel bir bakış açısıyla yanıt vermeyi amaçlıyor. Küresel kırılmalıkların keşişimde, yaşadığımız kenti toplumsal cinsiyet boyutuyla anlamaya çalışan çalışmalara bu sayıda yer vermeyi umuyoruz. Haziran 2023'te yayınlanmasını planladığımız **Yoksulluk, Eşitsizlikler ve Refah Devletinin Sınırları: Yeni bir Toplumsal Sözleşmenin Peşinde** sayısının editörleri de Başak Akkan, Saniye Dedeoğlu ve Pınar Uyan-Semerci. Bu sayı da “yoksulluğu çok boyutlu bir olgu olarak ele alan ve küresel krizlerin yarattığı dalgalanmalar sonucunda derinleşen eşitsizliklere odaklanan” makalelerin yer alacağı bir sayı olacak, böylelikle uzun süreli bir diyaloga katkı vermeyi de umuyoruz.